

Grešni kozel ali identificirani pacient

Verjetno smo že slišali koga, da je rekel o sebi, da je grešni kozel. Morda je bilo rečeno za koga drugega: »Tega pa imajo za grešnega kozla.« Verjetno pa nam je manj poznan izraz identificirani pacient, čeprav gre v obeh primerih za isto zadevo.

Etiologijo in dinamiko grešnega kozla v istoimenski knjigi zelo natančno opiše francoski filozof Rene Girard. Avtor izhaja iz teze, da je fenomen grešnega kozla antropološki pojav, ki je prisoten v vseh skupnostih, od plemenske ureditve do sodobno družbenih ureditev. Zelo poenostavljeno rečeno, vsaka družba za svoj obstoj potrebuje in išče grešnega kozla, da lahko nanj izlije svoje nezadovoljstvo, svojo nesrečo in svoj gnev. Ni treba tako daleč v zgodovino, da se spomnimo nacističnega načrtnega čiščenja Judov. Pogosto je za marsikaj, ko ne »štima«, kriva Cerkev ali določena politična garnitura, nekateri starši s prstom pokažejo na šolo ali na kako drugo institucijo, se s prstom kaže na posameznika in še bi lahko naštevali. Podobna dinamika vznikne tudi znotraj družine, saj med delovanjem družbe in družine ni velike razlike. Tako prva kot druga delujeta po istih mehanizmih kot sistem, le da gre za različno velikost obsega. Torej, če iz družbenega vidika sistem določi grešnega kozla, da se ohranja status quo, se tako zgodi tudi v družini.

Identificirani pacient v družini, ki ga na nezavedni ravni določi družinski sistem, postane nosilec vseh občutij in vzorcev, ki jih nosijo družinski člani, še posebej oče in mati. Govorimo o globoko potlačenih, nepredelanih in nerazrešenih občutjih, s katerimi se sistem ne želi in noče ukvarjati, ker preveč bolijo in bi vsako soočenje z njimi zahtevalo spremembo v delovanju nosilcev, posledično pa celotnega družinskega sistema. Te vsebine so lahko tudi iz prejšnjih generacij, ki pa se nezavedno prenašajo iz generacije v generacijo. Tako na nezavedni ravni družinski sistem izbere in določi grešnega kozla ali identificiranega pacienta, ki se – kot že nakazuje termin – identificira z neizrečenimi ter potlačenimi čustvi in vzorci, ki jih ostali člani družine največkrat nezavedno prenašajo in vnašajo vanj. Običajno gre za afekte strahov, jeze, nasilja, sramu, žalosti itd.

Kaj se zgodi? Identificirani pacient začne z vedenjem uprizarjati notranji svet, s katerim se sistem ne želi ukvarjati. Tako posameznik v tej vlogi razvije razne zasvojenosti (alkohol, mehke in trde droge itd.), postaja nasilen do sebe ali do drugih v okolici, depresiven in apatičen, se izogiba odnosom in se sooča s tesnobo. Tako se okolica začne ukvarjati z njim, saj s svojim vedenjem pritegne pozornost, vendar se nihče iz okolice ne zaveda, da gre v resnici za njihova ponotranjena občutja ter čustvene vsebine in afekte, ki so bili nezavedno preneseni vanj. Identificirani pacient pa ni nujno omejen samo na družinski sistem. Krivice se mu dogajajo tudi izven družine, npr. v šoli, med vrstniki, na delovnem mestu itd., kjer ga krivijo za vso »nesnago«, najsibo odgovoren ali ne. Tako sistem določi in dojema grešnega kozla kot dežurnega krivca za vse, na ta način pa se ostalim ni treba ukvarjati z lastnimi in realnimi problemi, ki bi zahtevali spremembo pri njih samih. Kajti lažje je vso krivdo, odgovornost in nesnago prenesti in izliti na grešnega kozla in tako odvrniti pozornost od ostalih pomembnih stvari in od sprememb pri sebi.

Čeprav je to do vsakega posameznika zelo krivično, vendarle obstaja rešitev. Ko se namreč posameznik – identificirani pacient – odloči, da to več ne bo, da bo temu naredil konec. Ko se na primer odloči za zdravljenje zasvojenosti, če je užival razne droge, ko se odloči za zdravljenje depresije, če je bil depresiven, ko se odloči, da bo postavljajl meje in jih tudi upošteval itn. Tako prekine začarani krog mnogih generacij in vnese spremembo v celoten družinski sistem, ki se bo počasi moral spremeniti, začevši s tem, da bo vsak posameznik začel sprejemati to, kar nosi v sebi, in to procesirati na bolj higieničen način, kar bo privedlo do osebne rasti posameznikov in do drugačnih odnosov v družinskem sistemu. Seveda bodo ob tem potrebne vztrajnost, dobra volja in motivacija, ob vsakem zdrsu pa bo treba začeti znova. Grešni kozel ali »kanta za smeti« tako postane rešitelj celega družinskega sistema, saj že z odločitvijo, da pri določenih čustvenih vsebinah ne bo sodeloval, pripomore k temu, da vsem ostalim omogoči vstop do poti sprememb.

Vsaka takšna odločitev je vredna spoštovanja in je spodbuda ter zgled drugim, ki so v podobnih situacijah. V kolikor je pot prezahtevna, ni nič narobe, če se posameznik ali družina obrnejo na strokovno pomoč.